

Джерела з історії ремісничих цехів Гадяча XVII-XVIII століть

Публікується огляд джерел з історії цехового ремісництва міста Гадяча – полкового центру Гетьманщини, рангового гетьманського володіння.

Ключові слова: Гадяч, цех, місто, замок, населення, ремісники, джерело, ревізії.

На сьогодні, попри понад столітні студії з історії ремісництва, цехи Лівобережної України XVI-XVIII століть, за незначним винятком, залишаються малодослідженими. Окремі аспекти функціонування цехів Гетьманщини та Києва, на прикладі певних територій чи професійної спрямованості, досліджувалися П. Клименком [1], К. Лазаревською [2], А. Єршовим [3], І. Єрофіївим [4], І. Гуржієм [5], О. Компан [6], Л. Пляшко [7], В. Дядиченком [8], В. Борисенком [9], О. Пошивайлом [10], В. Балущком [11], П. Кулаковським [12], П. Пирогом [13], С. Щербиною [14] тощо. Проте, історія ремісничої організації навіть в полкових містах фактично не висвітлена. Історики не багато уваги приділяли ремісничим спільнотам, адже ті мали низький соціальний статус, їх представники не впливали (за поодинокими виключеннями) на політичні, військові події [15, с. 15]. Це ж стосується і окреслення джерельної бази проблеми. Ремісничі осередки міста Гадяча, центру полку, гетьманського рангового володіння, спеціально не вивчалися, хоча джерельна база наявна. Охарактеризуємо її.

Джерелом для реконструювання історії цехів та ремесел XVII-XVIII ст. можуть бути цехові книги, акти, надання, привілеї та їх підтвердження, гетьманські універсали, джерела статистичного чи фіскального характеру, метричні книги, судові справи, тощо. Для міст Гетьманщини існує проблема із збереженістю певних видів джерел. Так, Г. Швидько в огляді джерел з історії Гетьманщини констатувала вкрай обмежене коло джерел з історії економічного розвитку міст, зокрема вказуючи на повну відсутність документів з історії цехового ремесла Миргородського полку. Наголо-

сила, що відносно трьох південних полків (Гадяцького, Миргородського, Лубенського) немає жодного гетьманського універсалу, який би надавав чи охороняв певні права і економічні інтереси міст. Хоча пояснення цього явища дослідниця вбачає не лише у втраті джерел, але у різному розвитку окремих полків Гетьманщини – її північної та південної частин, спричиненому багатьма факторами, в тому числі і співвідношенням сили міської і козацько-старшинської влади [17, с. 276].

Про значну втрату джерел йдеться на шпальтах відомого часопису «Київська старовина» (1884 р.). Дослідник М. Бакай помістив невелику розвідку із інтригуючою назвою «Любопытный сборник документов в Гадяче», в якому окрім коротких відомостей із історії міста та характеристики родинних відносин козацької старшини, навів долю архіву Гадяцької полкової канцелярії [17]. Зокрема, автор відзначив, що коли у 40-х рр. XIX ст. архів переїжджав (у зв'язку із ліквідацією магистратського управління) знадобилося 15 волових возів. Вивезені документи розтягли на завершення товарів у лавках, переплітання книжок, тощо. Він також навів дані про 400 аркушів документів початку XVIII ст., які зберігалися в Успенському соборі. Місцезнаходження цих документів нині невідоме. На сьогодні, повністю відсутні описи Гадяча та містечок Гадяцького полку [18, с. 54].

Законодавчі й актові джерела, себто нормативні документи, санкціоновані верховною владою, та документи юридичного характеру, які фіксують правові відносини між двома й більше контрагентами. Документи цього типу регулювали взаємовідносини між цехами та владою, цехами та іншими мешканцями міст.

Хронологічно першими є опубліковані О. Лазаревським два цехові акти шевців міста Гадяча 1642 та 1645 рр., наданих коронним гетьманом Станіславом Конєцпольським [19]. Перший з них, 7 жовтня 1642 р., – має дозвільний характер, дає право створення цехової корпорації шевців у місті. Він регулює правила вступу до цехового братства: «хто до цеху їх буде належати або в інший побажає вписатися, тот повинен дати до скриньки півзолото і по фунту воску». В XVII–XVIII ст. достатньо поширеними були зловживання влади щодо цехів, яке полягало, як в привласненні понаднормових виробів так, і залученні до різних робіт. Тому, оборонні універсали містили чітко окреслені повинності, які мали нести цехові об'єднання по відношенню до полкової та міської влади [14, с. 163]. В документі 1642 р., чітко визначені умови роботи на гадяцький замок, кожен швець мав вичинити одну шкіру, яку надали від замкового державці, та пошити з неї взуття. Все, що вимагалось понад це – було незаконним, і мало оплачуватися. Цеховики звільнялися від всіх повинностей, які виконували інші міщани, окрім «шарварків» – тобто гатіння греблі та її утримання. До обов'язку цеху входило несення сторожової служби, утримання зброї та допомога в обороні фортеці під час нападів. В ході військових дій цеховики мали зайняти відповідне місце на мурах за розпорядженням замкового державці. За даними О. Шафонського, також С. Конєцпольський універсалом від 13 листопада 1643 р. дозволив організувати в Гадячі різницький цех. Цей же рік вважався часом заснування кравецького, калачинського, ткацького, ковальського, гончарського цехів [20, с. 629–631].

Через три роки, 6 листопада 1645 р., С. Конєцпольський надав гадяцьким шевцям ще один фундуш, за взірцями інших міст. У ньому більш деталізований внутрішній порядок корпорації: «волно им будет с между себя цехмистров обирать, учеников содержать, обучать, визволять и их в майстри и товариство призводить и всякого доброго порядка в разсужденіи художества и обрядов духовних наблюдать». Натомість, питання врегулювання відносин цеху і замку достатньо невизначені: «они все

те повинности до замку по своему художеству отдавать повинни будут, кои в других городах шевци отдают до замку» [19].

З другої половини XVII ст. провідними джерелами такого характеру стають гетьманські універсали й розпорядження Генеральної військової канцелярії. Дослідниця Г. Швидько відзначила, що з історії цехів Лівобережної України XVII–XVIII ст. важливе місце посідають гетьманські універсали. За типами поділяються на ті, що надають певні права та привілеї; розпорядження, дозвільні чи заборонні, універсали, повідомлення [21, с. 43].

До джерел нормативного типу належать і *судові акти*, які знаходилися на розгляді у полковій канцелярії, а пізніше були передані до Генеральної військової канцелярії. У 1901 р. на шпальтах «Київської старовини» була надрукована замітка «К истории Гадяцкого полка» [22], в якій із посиланням на О. Шафонського наведені дані про міські книги Гадяча (актові книги, що велися в ратуші) від 1645 до 1786 рр. На жаль, пізніше, записи XVII ст. були втрачені, проте більшість справ наступного століття збереглися: в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), де сформовані окремі фонди Гадяцької полкової канцелярії (ф. 72, це переважно справи XVIII століття, наприклад справа 1 містить судові рішення за 1743–1766 роки; Гадяцький міський магістрат (ф. 784, 1797 р.); Гадяцький міська ратуша (ф. 1524, 1730 р.); Гадяцький полковий суд (ф. 74, 1702–1766 рр.); Гадяцький гродський суд (ф. 795, 1766–1780 рр.).

Ці матеріали ніколи не публікувалися, водночас вони є джерелом для багатьох історичних реконструкцій, в тому числі цехового ремісництва, адже цеховики нерідко виступали фігурантами судових справ.

Діловодні матеріали, призначені для документального обслуговування різних керівних систем (доношення, рапорти, промеморії, чолобитні, звіти). Розпочала характеристику джерел подібного типу замітка «Гадяцкая полковая канцелярия 40-х годов XVIII столетия, ее состав и содержание» [23], яка є цікавою у розрізі досліджуваної нами теми тим, що виступає джерелом реконструювання взаємод-

носин полкової влади середини XVIII століття із міським соціумом, в тому числі цеховими міщанами. Адже полкова влада, у середині XVIII століття активно підпорядковувала собі цехові з'єднання, позбавляючи їх самоуправління, примушуючи до понаднормових видатків, відпрацювань, узаконених хабарів. Не втратили свою цінність у цьому аспекті «Списки старшин Гадяцького полку» – виписки В. Модзалевського із документів XVII–XVIII ст. із датою згадки про ту чи іншу особу, полковників, сотників, міських війтів, що дозволяє відтворити склад владного прошарку міста, на різних хронологічних етапах [24, ф. II, спр. 18138–18197, 18803]. Частина роботи була використана сучасним дослідником В. Кривошеєю для створення ґрунтовної узагальнюючої праці [25].

Матеріали фіскального, адміністративного і господарського обліку. Всі джерела цього типу, що включали облік населення, об'єктів промислового виробництва й сільського господарства походять з XVIII ст. Це ревізії, компути, податкові відомості, описи, перечневі табелі тощо. Ще 1992 р. Г. Швидько вказувала на те, що масові джерела, абсолютно проігноровані дослідниками, тоді як, їх джерелознавчий аналіз показує значну потенційну інформаційність [16, с. 277]. І хоча, в більшості, розумілися акти канцелярського діловодства (донесення, рапорти, промеморії), це ж стосується і облікових матеріалів. Стан справ у царині дослідження цехового ремісництва з того часу не змінився – означені джерела продовжують залишатися виключно джерелом кількісних показників.

Важливе місце в цій групі, безумовно, посідає "Генеральний опис Лівобережної України 1765–1769 рр.", більш відомий як "Румянцевський опис Малоросії", оскільки включає в себе опис усіх домогосподарств та їхніх мешканців, а відтак дає детальне та повне уявлення про місто як систему й уможливує ретроспективну локалізацію нерухомої власності. Проте, як відзначає В. Кривошея, матеріали, які раніше вважалися Генеральним описом Гадяцького полку [26, с. 13], насправді не є такими. Архівна справа не є описом, в ній зосереджені відомості про збір коштів на

утримання служителів і сотенної старшини 1735, 1746, 1748 і 1749 рр. та розгляд справи у 1746 р. про неповний розрахунок у 1735 р. з деякими сотенними старшинами [25, с. 21]. В тому числі до фонду Румянцевського опису включено зведені відомості по цехам Гадяча 1732 р. [27, ф. 57, оп. 3, спр. 4050]. Із самого ж опису збереглися лише кілька окремих документів по Гадячу, які зберігаються в ІР НБУ [24, ф. I, спр. 58461–58463].

За таких умов, провідними для з'ясування персонального складу ремісників того часу та їх динаміки є ревізії полків. Ці обліки населення переслідували мету збору певної соціальної інформації, тому до своєї структури вони включали: списки старшини, перелік козаків за майновими категоріями, списки міського населення "купецьких та торгових міщан", посполитих. Вказані статистичні джерела по-слуговують цінним джерелом для з'ясування економічних аспектів розвитку міста, дозволяють встановити кількість, суспільний стан та фінансове положення ремісників. На жаль, на сьогодні основними відомостями, які визначаються за такими видами джерел – це чисельність населення та, рідше, їх майновий стан.

Компути та ревізії Гадяцького полку склали у XVIII столітті кілька разів, на сьогодні відомі ревізії таких років: 1723, 1726, 1731 [27, ф. 51, оп. 3, т. 12, спр. 19363], 1736 [24, ф. I, спр. 54334], 1739 [27, ф. 51, оп. 3, спр. 19323], 1740 [27, ф. 51, оп. 3, спр. 19332, 19335], 1741 [27, ф. 51, оп. 3, спр. 19327], 1747 [27, ф. 51, оп. 3, Спр. 19347], 1750 р. [27, ф. 51, оп. 3, спр. 19382], 1751 [27, ф. 51, оп. 3, т. 12, спр. 19682]. Жодна з них не публікувалася. Цеховики переписувалися або окремо, або включалися до інших категорій. У кожному наступному компути чи ревізії поглиблюється соціальний чинник, що характерно і для ревізій інших полків [28, с. 328]. Так, у 1720-х роках увагу приділяли належності козаків та посполитих тій чи іншій особі. У документах 1730-х рр. з'явився подвірний опис, підраховано кількість та вказано належність шкіл, шинків, хуторів тощо. В останніх цеховики вже не виділені в окрему категорію. Наприклад, ревізія 1736 р. фіксує населення Гадяча за категоріями козаки,

«міщане средним небольшим купечеством бавлячиесь» та посполиті. Цеховики вірогідно включені до останньої групи. В категоріях посполитих «ніщетні весьма убогі, удови которіе в единой хате живут, не імеют нічого» вказані цехмістри ткацького цеху Тимош Карпенко, гончарського – Микола Бут, «малогрунтових посполитих ... которіе могут служить і какіе повинності отбувать» – шевського Василь Лаврик, калачинський – Стефан Зайко, тощо [24, ф. I, спр. 54334, арк.. 193 зв. – 196]. До середини XVIII ст. деталізація майнового стану в фіскальних документах поглиблюється.

Наведені дані є свідченням неоднозначності соціального стану міщанства в Гетьманщині означеного часу, в тому числі розмитості прошарку ремісників. У 60-х рр. XVIII ст. правовий «міщанський» статус в усіх десяти полках Гетьманщини мали лише 34 тис. осіб [29]. Специфіка Гадяча полягала у тому, що воно, окрім того, що було центром полку, було ще й «замком», ранговою маєтністю, де мешкали піддані не магістрату, а власника маєтності. Попри те, що ревізії фіксують до середини XVIII ст. «міщан» у Гадячі, в 1766 р. зафіксована ситуація, що коли в містах Гетьманщини обирали депутатів до комісії по складанню нового Уложення, за свідченнями генерального обозного В. Кочубея, виявилось, що там взагалі не було міщан, а тільки шляхта та селяни, крім того вони перебували під юрисдикцією козацької адміністрації і не мали самоврядування [29].

У 1749 р. царський уряд порушив перед Генеральною військовою канцелярією питання про те, кого можна вважати міщанином, які його права та обов'язки. За роз'ясненням з цього питання Генеральна військова канцелярія звернулася до адміністрації в полках. За відповіддю-"рапортом" Прилуцької полкової канцелярії від 24 жовтня 1749 р., міщанином міг називатися той, хто живе в містах і містечках «малороссийских» і підпорядковується ратушам або магістратам, які мають жалувані грамоти, «особих урядников, яко-то войтов, бурмистров, райцов, писаря и протчих чинов». При цьому підкреслювалося, що міщан треба відрізнати від людей «простого стану, яко-то

слуг поданих владельческих, полага им навязку большую, нежели простому тяглому человеку». Крім того, ремісникам і різного роду «промышленным обивателям», котрі мають у містах і містечках свої двори, «торговья промысли и сидят с большими и мелкими товарами в лавках или не имеют лавок», їздять торгувати по інших містах, також «должно быть мещанами, яко подсудственным особому над ими управлению» [30]. За аналогічним донесенням, в Полтавському полку до категорії міщан потрапляли "обиватели з давних временъ те, кои имеют торговіе промысли в лавках всякими товарами, ходят в кримскую и шленскую дороги з своими товарами", натомість тих, хто "торг имеют солю, рыбою, також и содержат в домах своих шинки, а иніе имеют пропитаніе толко з полевих своих земель", вважали посполитими, а ремісників записували в ревізіях "ремесними цеховими" [31].

Цехові ремісники, які традиційно вважалися міщанами, підлягали магістрату, козаки – полковій владі, що викликало прагнення полкових канцелярій у першій половині XVIII ст. обмежити категорію міщан виключно купецьким елементом та суперечки за юридичне підпорядкування. За відсутності власного міщанського самоуправління в Гадячі міщани, як стан, не були представлені, хоча міське населення було. На це свого часу вказував О. Шафонський – «Правда, что жители Гадяча назывались мещанами, но сие происходит от польского слова место, то есть такое селение, в котором торги собираются и ремесленные люди живут, что во всех частного владения местечках и поныне в Польше употребляется» [20, с. 628–629]. І хоча, той же О. Шафонський навів дані, що станом на 1786 р. у Гадячі було 1688 міщан із 3850 мешканців міста, однак це було вже після скасування полково-сотенного устрою (1781 р.), та після купівлі міста у Кирила Розумовського й поширення дії «Жалуваної грамоти городам» (1785 р.) [20, с. 629]. Серед цих мешканців міста на той час було: кравців – 11, шевців та кушнірів – 8; ковалів – 6 (12 кузень), ткачів – 2; гончарів (горшечників) – 3, калачників – 6, срібник – 1, олов'яник – 1, римар – 1, тесля – 1 [20, с. 629–630].

Єдиним джерелом, яке містить опис таких цехових атрибутів як поховальне сукно (тканина із написами і зображеннями для вкривання поховальних носилок, які називалися мари) та цішка (мініатюрне зображення характерного для ремесла виробу чи інструменту, яке слугувало символом влади та комунікації), є вже цитований опис О. Шафонського [20, с. 630–631].

Насамкінець зауважимо, що ще на початку ХХ ст. в Гадячі діяло 11 об'єднань, які називалися гадяцькими цехами. Це об'єднання міщан різних професійних занять певного кутка Гадяча, які повністю втратили ремісничий характер, але зберегли окремі елементи колишньої цехової організації, зокрема, допомогу при похованні померлого цеховика. Ці цікаві територіальні цехові об'єднання, що діяли в нових економічних та історичних умовах, були описані А. Козаченком у 1926 р. [33].

Таким чином, наявна джерельна база з історії цехового ремісництва Гадяча XVII - XVIII ст. відкриває простір для дослідження цієї цікавої теми, дозволить розкрити незнані аспекти функціонування ратушного та полко-

вого міста та його соціуму. Більша частина джерел із історії цехів Гадяча, його полку ще не введена до наукового обігу. Проте, залучаючи методи мікроісторичних досліджень, їх можна використовувати більш широко. За таких умов лише залучення всіх типів джерел, в тому числі «детальне прочитання» матеріалів фіскального, адміністративного й господарського обліку, дозволить з'ясувати окремі аспекти цехового життя: процес закріплення прізвищ різних категорій населення; доповнюють картину цехового ремісництва; показують майновий стан окремих груп ремісників; соціальне положення вдів у суспільстві, дозволяють з'ясувати родинні зв'язки всередині організації, прослідкувати зв'язок магистратських сіл та міста [33], кількісного складу ремісників та його динаміки, історії різних категорій населення, територіальної та станової плинності, діяльності цехової адміністрації, історії жінок; відкривають можливості для розгляду ремісничої антропонімії, родинних зв'язків в середині цеху, дозволяють простежити видаткову діяльність цехів.

Джерела та література

1. Клименко П. Місто й територія за Гетьманщини 1654-1764 / Пилип Клименко. – К.: З друкарні УАН, 1926. – 63 с.
2. Лазаревська К. Київські цехи в другій половині XVIII ст. та на початку XIX ст. / Катерина Лазаревська – [Б.м.], 1926. – С. 276-308.
3. Єршов А. До історії цехів на Лівобережжі XVII-XVIII в. / А. Єршов // Записник Ніжинського інституту народної освіти. – Ніжин : [Б.м.], 1929. – Кн. IX. – С.123-136.
4. Єрофіїв І. Де-що про цехи. / Ів. Єрофіїв // Знаття. – 1924. – № 8. – С. 10.
5. Гуржій І. О. Розвиток товарного виробництва і торгівлі на Україні (з кінця XVII ст. до 1861 року) / І. О. Гуржій / АН Української РСР. Інститут історії. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 205 с.
6. Компан О. С. Міста України в другій половині XVII ст. / О. С. Компан. – К. : Вид-во АН Української РСР, 1963. – 388 с.
7. Пляшко Л. А. Подорож до міста XVIII ст. / Людмила Андріївна Пляшко. – К.: Наукова думка, 1980. – 148 с.
8. Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. / В. А. Дядиченко. – К. : Наукова думка, 1959. — 532 с.
9. Борисенко В. Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. / В.Й Борисенко. – К. : Наукова думка, 1986. – 262 с.
10. Пошивайло О. Етнографія українського гончарства / Олесь Пошивайло. – К. : Молодь, 1993. – 395 с. : іл.
11. Балущок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників / Василь Балущок. – К. : Наукова думка, 1993. – 120 с.
12. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648) / Петро Кулаковський – К. : Темпора, 2006. – 496 с. : 2 іл.
13. Пиріг П. Цехова організація ремесла на Чернігівщині у другій половині XVII ст. / Петро Пиріг // Київська старовина. – 1999. – №5. – С.155–163.
14. Щербина С. В. Універсали гетьманів та полковників як джерело з історії ремісничих цехів Північного Лівобережжя другої половини XVII–XVIII ст. / С. В. Щербина // Сіверщина в історії України. – Київ-Глухів : Вид-ня Центру пам'яткознавства та УТОПІК, 2012. – Вип. 5. – С. 162–165.
15. Цю думку, вільно застосовану автором до цехів Гетьманщини, висловив Мирон Капраль у блискучому дослідженні шевської громади Львова. Див.: Капраль М. Люди корпорації: Львівський шевський

цех у XVII–XVIII ст. / Мирон Капраль. – Львів : Простір, 2012. – 552 с.

16. Швидько Г. К. Джерела з історії Гетьманщини / Г. К. Швидько // Український археографічний щорічник. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 274–277.

17. Бакай Н. Любопытный сборник документов в Гадяче / Николай Бакай // Киевская старовина. – 1884. – № 12. – С. 735–739.

18. Швидько А.К. Источники по истории городских поселений Левобережной Украины в отечественных архивохранилищах (вторая половина XVII – середина XVIII в.). / А. К. Швидько – Днепропетровск, 1986. – 84 с.

19. Лазаревський А. М. Цеховые акты Левобережной Малороссии (1622-1645 гг.) // ЧИОНИЛ. – К.: Типография М.М. Фиха, 1901. – Вып. 15. – С. 202–214. Кілька із згаданих цехових актів входять до архівної книги «Малороссийские акты XVI–XVIII вв.», яка зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України (далі – ІР НБУ) (ф.І, спр. 767–922).

20. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малыя России, из частей коей оное наместничество составлено, сочиненное действительным статским советником и кавалером Афанасием Шафонским, с четырьмя географическими картами. – К. : В унверситетской типографии, 1851. – 752 с.

21. Швидько Г. Універсали гетьманів як джерело з історії Українських міст / Г. Швидько // Сіверянський літопис. – 1997. – № 3. – С. 42–46.

22. [М. П.] К истории Гадяцкого полка // Київська старовина. – 1901. – № 4. – С. 7–15.

23. [Л. П.] Гадяцкая полковая канцелярия 40-х гг. XVIII в., ее состав и содержание // Київська старовина. – 1887. – № 8. – С. 780–783.

24. ІР НБУ.

25. Кривошея В. В. Козацька еліта Гетьманщини / В. В. Кривошея. – К. : ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. – 452 с.

26. Генеральный опис Левобережной Украины 1765–1769 pp. Показчик населенных пунктов. – К., 1959.

27. ЦДІАК України.

28. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття В.О. Мокляк. – Полтава: АСМІ, 2007. – Т. I : Компут 1649 р. Компут 1718 р. – 400 с.

29. Когут З. Російський централізм і українська автономія, 1760–1830. / Зенон Когут – К., 1996. Режим доступу : <http://litopys.narod.ru/coss5/koh06.htm>

30. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська Україна / Олександр Гуржій, Тарас Чухліб // Україна крізь віки". – К. : Альтернатива, 1999. – Т. 8. Режим доступу : <http://exlibris.org.ua/hetman/r2-p2.html/>

31. Єкстракт з присланих з сотен рапортів по силе полученого в полковой полтавской канцелрії з войсковой генеральной канцелярії Ея Императорского Величества указу 1749 году декабря 14 дня // Записки Наукового товариства в Києві, історичної секції ВУАН. Науковий збірник за рік 1924 / [ред. М. Грушевський]. – К. : Державне видавництво України, 1925. – Т. XIX. – С. 161.

32. Козаченко А. Пережитки цехової організації в м. Гадячі // Науковий збірник за рік 1926. Записки наукового товариства а Києві. – К. : Держ. Вид-во України, 1926. – Т. XXI. – С. 146-156.

33. *Приклади використання матеріалів ревізій інших територій для реалізації цих завдань див.:* Коваленко О. Спостереження над прізвищами гончарів Миргородського полку початку XVIII ст. (за матеріалами переписної книги 1723 року) / Оксана Коваленко // Нові дослідження пам'яток доби козацтва в Україні – Київ: Часи козацькі, 2005. – Вип. 14. – С. 182–189; Коваленко О. В. Ремісничі цехи Полтавського полку першої чверті XVIII століття / О. В. Коваленко // Історична пам'ять. – Полтава, 2012. – Вип. 28. – С. 32–45.

Оксана Коваленко

Источники по истории ремесленных цехов Гадяча XVII–XVIII вв.

Публикується обзор источников по истории цехового ремесленничества города Гадяч – полкового центра Гетманщины, рангового гетманского владения.

Ключевые слова: Гадяч, цех, город, замок, население, ремесленник, источник, ревизии.

Oksana Kovalenko

The Sources in the Workshops' history of the Gadyach XVII–XVIII cc.

In the article are published the overview of sources in history of the workshops of the Gadyach XVII–XVIII cc. Gadyach was the regimental center in the Hetmanschyna, the hetmans' ranking city.

Key words: Gadyach, workshop, city, fortress., population, ,sources, craftsman, revisions.